

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Тарасенко В. Є., Грекова І. В.

Статтю присвячено дослідженню основних завдань оперативних підрозділів у кримінальному провадженні в умовах чинного Кримінального процесуального законодавства. Здійснено аналіз нормативних актів, що регламентують повноваження оперативних підрозділів. Ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено суб'єкти ОРД, у тому числі й оперативні підрозділи органів Національної поліції. Із набуттям чинності Кримінального процесуального кодексу України значно змінилися повноваження оперативних підрозділів, що змістовно визначені у параграфі 2 Глави 3 (Сторона обвинувачення) та передбачають виконання цими підрозділами певних процесуальних функцій у кримінальному провадженні. При цьому аналіз положень ст. 41 КПК України дає змогу стверджувати, що повноваження оперативних підрозділів не повністю відображають увесь спектр завдань, що вирішуються ними у кримінальному процесі.

Зазначено, що оперативні підрозділи у кримінальному провадженні здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії за письмовим дорученням слідчого, прокурора, суду; здійснюють розшук підозрюваного за постановою слідчого, прокурора та обвинуваченого за ухвалою суду; затримують осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення; формують матеріали оперативно-розшукової діяльності, що можуть використовуватися як докази та слугувати підставою для початку досудового розслідування. Окрім цього, оперативні підрозділи у кримінальному провадженні виконують завдання, що безпосередньо не передбачені нормами КПК України, зокрема здійснюють оперативне супроводження кримінального провадження з метою встановлення осіб, які причетні до вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів, вирішують завдання з подолання протидії розслідуванню та забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, встановлюють причини та умови вчинення злочинів. Надано конкретні пропозиції щодо внесення змін та доповнень до чинного КПК України в контексті предмету дослідження.

Ключові слова: кримінальний процес, оперативні підрозділи, кримінальне провадження, докази, доручення слідчого, слідча (розшукова) дія, розшук підозрюваного, безпека учасників кримінального судочинства.

Tarasenko V. E., Hrekova I. V. Procedural powers of operative units in criminal proceedings

The article is devoted to the study of the main tasks of operative units in criminal proceedings under the current Criminal Procedure Code. The analysis of the normative acts regulating powers of operative units is carried out. Article 5 of the Law of Ukraine "On Operative Search Activity" defines the subjects of the OSAa, including operative units of the National Police. With the entry into force of the Criminal Procedure Code of Ukraine significantly changed the powers of operative units, defined in paragraph 2 of Chapter 3 (Party of the prosecution) and provide for the performance of these units of certain procedural functions in criminal proceedings. Thus the analysis of provisions of Art. 41 of the CPC of Ukraine allows us to argue that the powers of operative units do not fully reflect the full range of tasks they solve in criminal proceedings.

It is noted that operative units in criminal proceedings carry out investigative (search) actions and covert investigative (search) actions on the written instructions of the investigator, prosecutor, court; carry out a search for the suspect by order of the investigator, prosecutor and the accused by court order; detain persons suspected of committing a criminal offense; form materials of operative search activity, which can be used as evidence and serve as a basis for starting a pre-trial investigation. In addition, operative units in criminal proceedings perform tasks not directly provided by the CPC of Ukraine, in particular, provide operative support of criminal proceedings to identify persons involved in the commission of serious or especially serious crimes, solve problems to overcome the investigation and security participants in criminal proceedings, establish the causes and conditions of crimes. As a result, specific proposals are made to make changes and additions to the current CPC of Ukraine in the context of the subject of study.

Key words: criminal proceedings, operative units, criminal proceedings, evidence, investigator orders, investigative (search) action, search for a suspect, safety of participants in criminal proceedings.

Постановка проблеми та її актуальність. Після набуття чинності КПК України практично не приділено уваги процесуальним функціям оперативних підрозділів як сторони обвинувачення. Останні у кримінальному процесі виконують коло важливих повноважень, а саме: здійснюють слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора та приймають участь у тих, що проводяться слідчим, прокурором; здійснюють негласні слідчі (розшукові) дії за письмовим дорученням слідчого, прокурора; здійснюють розшук підозрюваного за постановою слідчого, прокурора та обвинуваченого за ухвалою суду; затримують осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення; формують матеріали оперативно-розшукової діяльності, що можуть використовуватися як докази та слугувати підставою для початку досудового розслідування; здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії під час судового провадження за дорученням суду. Окрім цього, оперативні підрозділи у кримінальному провадженні виконують завдання, що безпосередньо не передбачені нормами КПК України, зокрема здійснюють оперативне супроводження кримінального провадження з метою встановлення осіб, які причетні до вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів, вирішують завдання з подолання протидії розслідуванню та забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, встановлюють причини та умови вчинення злочинів. Відсутність посилань на їх здійснення у положеннях ст. 41 КПК України зумовлює необхідність внесення відповідних змін та доповнень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у наукове розроблення проблемних питань діяльності оперативних підрозділів зробили К.В. Антонов, О.М. Бандурка, А.М. Волощук, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, А.В. Іщенко, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, Д.Й. Никифорчук, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Ортинський, Б.Г. Розовський, Р.В. Тарасенко та інші вчені. Однак в умовах чинного КПК України безпосередньо цим проблемам гідної уваги приділялося недостатньо.

З огляду на це, **метою публікації** є визначення основних повноважень оперативних підрозділів у кримінальному провадженні, оскільки саме кримінальна процесуальна регламентація діяльності оперативних підрозділів у сучасних умовах протидії злочинності потребує окремої уваги та ґрунтовного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Аналіз положень чинного КПК дає змогу виділити декілька

основних напрямів діяльності оперативних підрозділів у кримінальному провадженні, зокрема на стадії досудового розслідування. Основним серед них можна вважати виконання оперативним підрозділом слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого. Слідчий органу досудового розслідування уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам [3, ч. 3 ст. 40]. Потрібно зазначити, що, згідно з КПК, у межах кримінального провадження практично всі оперативно-розшукові заходи, що передбачені Законом «Про оперативно-розшукову діяльність» і пов'язані з обмеженням конституційних прав громадян [1, ч. 2 ст. 30, ч. 2 ст. 31, ч. 2 ст. 32; 2], здійснюються у формі негласних слідчих (розшукових) дій [3, гл. 21]. Доручення на їх проведення, як правило, надсилаються начальнику оперативного підрозділу у письмовій формі і є обов'язковими для виконання [3, ч. 3 ст. 41]. У дорученні повинно бути чітко сформульовано питання, що належить з'ясувати, і викладена інформація, необхідна для його виконання. Керівник оперативного підрозділу, що отримав доручення, за погодженням зі слідчим, який надав доручення, зобов'язаний у найкоротший строк організувати його виконання [3, ч. 6 ст. 232]. Під час виконання доручень слідчого працівник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого [3, ч. 2 ст. 41]. При цьому працівники оперативних підрозділів можуть приймати участь у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, що проводить слідчий. У практичній діяльності слідчі Національної поліції найчастіше залучають працівників оперативних підрозділів під час реагування на заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення, зокрема до проведення таких слідчих (розшукових) дій, як огляд місцевості, приміщення, речей, документів [3, ст. 237], огляд трупа [3, ст. 238, 239] тощо. У складі слідчо-оперативної групи працівники оперативних підрозділів проводять опитування громадян, які проживають неподалік від місця події, здійснюють обстеження прилеглої території, встановлюють осіб, причетних до вчинення злочинів, а також очевидців події, потерпілих тощо [5, ч. 2, п. 9]. Допомога оперативних працівників може бути використана слідчим і на подальшому етапі розслідування: під час обшуку [3, ст. 234] з метою забезпечення сприятливих умов для його проведення та забезпечення безпеки учасників

обшуку, затримання особи без ухвали слідчого судді, суду [3, ст. 207, 208] та тимчасового вилучення майна [3, ст. 167, 168], проведення слідчого експерименту [3, ст. 240], коли потрібна допомога у відтворенні обстановки певної події та інших випадках. Участь оперативних працівників засвідчується відповідним записом у протоколі слідчої (розшукової) дії.

У чинному КПК передбачено можливість одержання інформації про кримінальне правопорушення не лише через надходження заяв чи повідомлень, а й шляхом самостійного виявлення слідчим, прокурором або іншою службовою особою з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення [3, ст. 214]. Одним із найбільш поширених джерел, з яких слідчі, прокурори виявляють кримінальні правопорушення, є матеріали ОРД, оскільки головним завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України. Із цією метою оперативні підрозділи наділені відповідними правами, що дають їм змогу здійснювати як гласно, так і негласно заходи оперативно-розшукової діяльності та накопичувати оперативні матеріали, які, відповідно до ст. 10 Закону «Про ОРД» та ст. 99 Кримінального процесуального Кодексу України, можуть бути доказами у кримінальному провадженні [2, ст. 10; 3, ч. 2 ст. 99]. Зазначені матеріали оперативні підрозділи передають органу досудового розслідування. Згідно з вимогами відомчих інструкцій, слідчі, прокурори з дотриманням режиму таємності ознайомлюються з матеріалами ОРД, оцінюють їх та надають рекомендації щодо їх достатності, а можливо, і фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб, які засвідчують наявність в їхніх діях ознак злочину з метою внесення отриманих відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та початку розслідування [3, ч. 1 ст. 214]. У матеріалах ОРД також можуть бути зафіксовані факти протиправної діяльності відносно учасників кримінального судочинства, оскільки серед підстав для заведення оперативно-розшукової справи передбачено наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їхньою службовою діяльністю, а також особам, які беруть участь у кримінальному судоч-

чинстві, членам їхніх сімей та близьким родичам [2, ст. 6, 9-1; 4, ч. 2 ст. 20].

Одним із важливих завдань оперативних підрозділів у досудовому розслідуванні є встановлення місця знаходження підозрюваної особи. У разі коли підозрюваний переховується від органів слідства з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме, то досудове розслідування може бути зупинено, а слідчий оголошує його розшук [3, ч. 2, ст. 280]. Про оголошення розшуку виноситься окрема постанова, а здійснення розшуку підозрюваного доручається саме оперативним підрозділам [3, ст. 281].

Аналогічно сформульовано положення ч. 1 ст. 335 КПК України: «Розшук обвинуваченого, який ухилився від суду, оголошується ухвалою суду, організація виконання якої доручається слідчому та/або прокурору» [3, ч. 1 ст. 335]. Проте, як свідчить практика, розшук обвинуваченого здійснюється саме оперативними підрозділами.

Працівники оперативних підрозділів як уповноважені службові особи відповідно до ч. 1 ст. 208 КПК України мають право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, у випадках:

1) якщо цю особу застали під час учинення злочину або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин [3, ч. 1 ст. 208].

При цьому працівник оперативного підрозділу, рівно як і слідчий чи прокурор, може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 КПК України. Результати такого особистого обшуку фіксуються у протоколі затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, згідно з ч. 5 ст. 208 КПК України [3, ч. 5 ст. 208].

Потрібно зазначити, що ч. 3 ст. 333 КПК України передбачає можливість проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження відповідним органом досудового розслідування за дорученням суду. Зазначимо, що положення ст. 333 КПК України не заперечують проведення під час судового провадження негласних слідчих (розшукових) дій. Так, ч. 5 ст. 333 КПК наголошує, що слідчі (розшукові) дії, що проводяться на виконання доручення суду, здійснюються в порядку, передбаченому главами 20 та 21 КПК [3, ч. 5

ст. 333]. Своєю чергою, глава 21 КПК визначає процесуальні засади проведення суто негласних слідчих (розшукових) дій. До того ж ч. 1 ст. 246 КПК визначає негласні слідчі (розшукові) дії як різновид слідчих (розшукових) дій. Таким чином, застосування усього спектру негласних слідчих (розшукових) дій охоплюється конструкцією норми ст. 333 КПК України, а безпосереднє їх проведення здійснюється оперативними підрозділами, оскільки лише вони володіють відповідними можливостями.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна дійти висновку, що оперативні підрозділи виконують у кримінальному провадженні коло важливих процесуальних функцій, але положення ст. 41 КПК не в повному обсязі регламентують їхні повноваження з огляду на фактично виконуваними ними завдання. На нашу думку, ч. 1 ст. 41 КПК України має виглядати так:

«Оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України уповноважені:

- здійснювати слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, та приймати участь у тих слідчих (розшукових) діях, що проводяться слідчим, прокурором;

- проводити негласні слідчі (розшукові) дії за письмовим дорученням слідчого, прокурора;

- здійснювати розшук підозрюваного за постановою слідчого, прокурора та обвинуваченого за ухвалою суду;

- затримувати осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення;

- формувати матеріали оперативно-розшукової діяльності, що можуть бути підставою для початку досудового розслідування та використовуватися як докази у кримінальному провадженні;

- проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії під час судового провадження за дорученням суду;

- здійснювати оперативне супроводження кримінальних проваджень та встановлювати осіб, які причетні до вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів;

- вирішувати завдання з подолання протидії розслідуванню та забезпечення безпеки учасників кримінального провадження;

- встановлювати причини та умови вчинення злочинів та здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом».

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.03.2022).

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.03.2022).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.03.2022).

4. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: закон України від 23 грудня 1993 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.03.2022).

5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України № 575 від 07 серпня 2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.03.2022).

6. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : Наказ МВС України № 570 від 06 липня 2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.03.2022).

7. Тарасенко В.Є., Тарасенко Р.В. Правові засади діяльності кримінальної поліції в інтересах кримінального судочинства : монографія. Одеса, 2018. 240 с.

Тарасенко В. Є.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу
факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

Грекова І. В.,

*кандидат юридичних наук,
детектив другого відділу детективів
Головного підрозділу детективів
Національного антикорупційного бюро України*